

РОЛЬ І МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

В. Б. ЗАХОЖАЙ,

*д. е. н., професор, директор Інституту міжнародної економіки і
фінансів імені Святої Великої княгині Ольги Міжрегіональної академії
управління персоналом (м.Київ, Україна)*

К. В. ЗАХОЖАЙ,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана” (м.Київ, Україна)*

Державний бюджет займає одне з провідних місць у фінансовій системі та системі регулювання розвитку кожної країни. Так, Державний бюджет України є невід’ємним компонентом розбудови незалежної держави. Розвиненість та доступність інформаційного простору стали позитивним чинником розвитку бюджетних відносин. У зв’язку з посиленням впливу Держбюджету України на фінансову, соціально-економічну, політичну і культурну складову держави зростає увага до теоретичних досліджень у галузі бюджетування.

Необхідність вивчення системи державного бюджетування є одним із найважливіших аспектів для прийняття ефективних управлінських рішень у галузі фінансів. Одним із напрямів досліджень Державного бюджету України є аналіз інформації про його стан і розвиток, що є передумовою створення методологічної основи для подальших наукових досліджень у фінансовій системі [1].

Численні дискусії щодо визначення ключової ролі бюджету, що активізувались останнім часом у пострадянських країнах, свідчать про розуміння важливості ролі бюджету у фінансовій системі держави, актуальність проблематики з її удосконалення і зводяться до висновку, що численні бюджетні процеси стають точно визначеними, вагомими лише

після представлення їх у формі макрофінансових показників. Без кількісних фінансово-економічних характеристик неможливо уявити достатньо повно і більшість бюджетних категорій.

У фінансовій системі на основі бюджетних даних виявляються численні закономірності відповідних процесів у конкретних умовах місця і часу, які не можуть бути виявлені в інший спосіб. Інтенсивність їх дії не може бути оцінена без проведення відповідних досліджень [2].

Після набуття незалежності України бюджетна система багато років працювала на старих організаційних і методологічних засадах та принципах. Виникла необхідність у створенні власної сучасної наукової та нормативної бази, підготовці та залученні до роботи кваліфікованих фахівців. У ті часи серйозною проблемою було те, що державний бюджет не існував як єдиний механізм у складі фінансової системи. Формування узгодженої бюджетної інформації на макрорівні (рівні системи державних фінансів) потребувало великої кількості трудомістких розрахунків, що було спричинено браком сучасних програмних засобів. Усе це не дозволяло розробити уніфіковані методологічні підходи до інформаційно-аналітичного забезпечення бюджетного регулювання.

Фінансове регулювання як метод фінансового впливу на держбюджет України пов'язано з використанням двох методів розподільних відносин: сальдового і нормативного. Сальдовий метод передбачає проведення розподілу за окремими елементами з виділенням підсумкового (сальдового) елементу. Проміжні елементи розраховуються на підставі конкретних методик, а підсумковий – як різниця між загальною величиною доходу і проміжними елементами. При нормативному методі всі елементи розподілу або їх переважна частина визначаються за нормативами, які встановлюються до загальної величини доходу [3].

Слід зазначити, що важливими є роль і місце Держбюджету України в підсистемі фінансового регулювання. Фінансове регулювання – система регламентування розподільних відносин у суспільстві в цілому і у суб'єктів господарювання. З переходом до ринкових відносин регламентуванню підлягають, в основному, взаємовідносини підприємств,

Секція 7. Сучасні тенденції та актуальні питання розвитку фінансової системи

організацій і установ з бюджетом, водночас їх внутрішня фінансова діяльність здійснюється відповідно до інтересів самих суб'єктів господарювання. Це встановлення норм амортизаційних відрахувань, обов'язкового (у визначених випадках) страхування і створення резервних фондів, стягнення різного роду штрафних санкцій. Може мати місце внутрішньогалузеве чи корпоративне регламентування, наприклад встановлення нормативів відрахувань у централізовані фонди. Однак це регламентування не є визначальним. Головним є встановлення взаємовідносин з Державним бюджетом.

Функціонування системи фінансового регулювання державного бюджету України забезпечується за допомогою фінансових інструментів: податків, внесків і відрахувань. Податки, а також податкові платежі та збори відображають місце держбюджету в складі фінансово-кредитного механізму. Саме вони відіграють вирішальну роль у фінансовому регулюванні. Це витікає із суті податків та їх функцій – фіскальної і регулюючої. Внески до фондів цільового призначення мають більш виражену функцію державної акумуляції цільових коштів, хоча їм властивий і певний регулюючий вплив. Аналогічно характеризуються і відрахування у централізовані галузеві та корпоративні фонди [4, с. 136].

Роль і місце бюджетних асигнувань у системі фінансового забезпечення визначається моделлю фінансових відносин у суспільстві. Фінансова модель планової економіки, яка засновується на значному рівні централізації ВВП у бюджеті (причому вже на етапі первинного розподілу), встановлює провідну роль бюджету в системі фінансового забезпечення. Бюджетні асигнування є основною формою фінансового забезпечення за показниками питомої ваги і відіграють балансуєчу роль у системі джерел фінансування. При цьому активної ролі держбюджет не відіграє, він призначений для фінансового забезпечення планів економічного і соціального розвитку. Є протиріччя між кількісною і якісною сторонами бюджетного впливу. Оскільки бюджетні асигнування виділяються на безповоротній основі, то формується утриманська психологія. Адже бюджетні асигнування не потрібно заробляти як власні джерела, їх не потрібно повертати і платити відсотки за їхнє

використання. Це стало однією з причин низької ефективності планової економіки і врешті-решт призвело до кризи.

Отже, в підсистемі фінансового регулювання Держбюджет України займає провідне місце, що визначається роллю його складових, у першу чергу – податків [5]. Саме через них встановлюється система регулювання доходів юридичних та фізичних осіб, а відтак, і система економічних інтересів. Нараховуючи податки за діючим механізмом їх стягнення, держава встановлює свого роду правила гри. Причому податки – це один з найбільш дієвих економічних інструментів. За наявності чіткої і продуманої податкової політики можлива реалізація будь-яких завдань.

Слід зазначити, що роль держбюджету України у фінансовій системі може бути різною. Причому не завжди вона залежить від питомої ваги бюджетних асигнувань у складі джерела фінансування. Для України при переході до ринкових відносин досить актуальним є, на перший погляд, парадоксальне завдання підвищення ролі бюджету шляхом зниження його значення. Це стосується, насамперед, заміни його пасивної ролі за значної частки активним впливом бюджетних асигнувань на різні сторони соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України : Зміни до Закону України від 21.12.2016 р. // Уряд. кур'єр. – № 1801 – VIII.
2. Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Проект Постанови Верховної Ради України від 13.07.2016 р. // Уряд. кур'єр. – № 4971 – VIII.
3. Податковий кодекс України : Зміни до Закону України від 21.12.2016 року // Уряд. кур'єр. – № 1797 – VIII.
4. Фінанси (теоретичні основи) : підручник / М. В. Грідчіна, В. Б. Захожай, Л. Л. Осіпчук та ін.; за наук. ред. М. В. Грідчіної, В. Б. Захожая. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : МАУП, 2004. – 312 с.
5. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.treasury.gov.ua.